

românească. București: Ed. Etnologică, 2012.

21. Wylie J. Landscape. N. Y.: Routledge, 2007.

22. Latysheva A. Yu. Obzor sovremennykh issledovaniy kul'turnogo landshafta v anglo-amerikanskoj kul'turnoy geografii. In: Kul'turnye landshafty Rossii i us-toychivoe razvitie. Chetvertyy vypusk nauchnykh trudov seminara «Kul'turnyy landshaft». M.: Geograficheskiy fakul'tet MGU, 2009, p. 80-85.

Informatori

Bulățel Alecsandru, a.n. 1952, s. Gradiște, r. Cimișlia.

Bulățel Maria, a.n. 1955, s. Gradiște, r. Cimișlia.

Burdujan Ion, a.n. 1921, s. Teleșeu, r. Orhei.

Dizinchevici Ștefan, a.n. 1923, s. Trebiscăuți, r. Bri ceni.

Dulghieru Maria, a.n. 1944, s. Feodorovca, r. Orhei.

Ermurachi Luca, a.n. 1925, s. Sălcuța, r. Căușani.

Gâtlan Iustina, a.n. 1920, s. Teleșeu, r. Orhei.

Gojman Maria, a.n. 1934, s. Cazangic, r. Cantemir.

Goreaci Vasile, a.n. 1935, s. Clocușna, r. Ocnița.

Goreaci Zinaida, a.n. 1945, s. Clocușna, r. Ocnița.

Grădinari Olga, a.n. 1925, s. Teleșeu, r. Orhei.

Manic Nicolae, a.n. 1932, s. Stolniceni, r. Hâncești.

Mavleanu Maria, a.n. 1939, s. Săcăreni, r. Nisporeni.

Midoni Maria, a.n. 1933, s. Sărățeni, r. Nisporeni.

Morozan Zinaida, a.n. 1950, s. Clișova Nouă, r. Orhei.

Spancioc Mihai, a.n. 1963, s. Telenești, r. Leușeni.

Stah Tudor, a. n. 1926, s. Moara de Piatră, r. Drochia.

Abrevieri: Inf. – informatori.

Dorina Onica (Chișinău, Republica Moldova). Doctorandă, Centrul de Etnologie, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei.

Дорина Оника (Кишинев, Республика Молдова). Докторант, Центр этнологии, Институт культурного наследия, Академия наук Молдовы.

Dorina Onica (Chisinau, Republic of Moldova). PhD Candidate, Centre of Ethnology, Institute of Cultural Heritage of the Academy of Sciences of Moldova.

E-mail: dorinaonica@yahoo.com

Carolina COTOMAN

VESTIMENTAȚIA ÎN CADRUL OBICEIURILOR DE ÎNMORMÂNTARE DIN LOCALITATEA CRIHANA VECHE, RAIONUL CAHUL

Rezumat

Vestimentația în cadrul obiceiurilor de înmormântare din localitatea Crihana Veche, raionul Cahul

Studiul reprezintă o scurtă descriere a vestimentației în cadrul obiceiurilor de înmormântare din localitatea Crihana Veche, raionul Cahul. Accentul a fost pus pe vestimentația defunctului și a actanților din cadrul ritualului de trecere. A fost făcută o analiză a obiceiurilor legate de straietele răposatului, dar și a actanților în imaginarul tradițional, exemplificând și analizând vestimentația în cadrul obiceiurilor de înmormântare ale diferitor popoare din diferite perioade.

Cuvinte-cheie: obiceiuri de înmormântare, Crihana Veche, vestimentația defunctului, imaginarul tradițional.

Резюме

Краткое описание одежды в рамках похоронной обрядности в селе Крихана Веке района Кахул

Исследование представляет собой краткое описание одежды в рамках погребальной обрядности села Крихана Веке района Кахул. Основное внимание уделяется одежде покойного и участников обряда ухода в мир иной. Рассмотрены обычаи, связанные с одеждой как покойного, так и участников обряда в традиционном представлении, с приведением примеров и

анализа одежды в рамках похоронной обрядности у различных народов в разные периоды.

Ключевые слова: похоронная обрядность, Крихана Веке, одежда покойного, традиционное представление.

Summary

A brief description of clothing in burial customs in the locality of Crihana Veche, district Cahul

The study represents a brief description of clothing in burial customs in the locality of Crihana Veche, district Cahul. Emphasis was placed on the clothing of the deceased and of the actors of the rite of passage. The habits related to the clothes of the deceased and of the actors were analyzed in the traditional imaginary by exemplifying and analyzing the burial customs of the peoples in different periods.

Key words: habits of funeral, Crihana Veche, clothing of the deceased, traditional imaginary.

Însoțind omul în toate împrejurările vieții sale, cotidiene sau festive, din copilărie până la bătrânețe, *vestimentația* unui popor sau a unei localități, în cazul nostru satul Crihana Veche din raionul Cahul, constituie nu numai un ansamblu material cu funcții practice,

ci și un purtător de semne și simboluri, fiind mijlocul cel mai pregnant de comunicare în cadrul comunității rurale tradiționale, un limbaj vizual expresiv cu multiple semnificații, reflectând structuri sociale, mentalități, credințe, tradiții și datini diferite.

Pe lângă obiceiurile de la naștere și de la nuntă, obiceiurile de înmormântare s-au dovedit cele mai conservatoare. Întâlnim și aici cele trei etape principale proprii oricărui ceremonial de trecere: despărțirea de categoria celor vii, pregătirea trecerii în lumea cealaltă și integrarea în lumea morților, restabilirea echilibrului social rupt prin plecarea celui mort. În urma cercetărilor de teren efectuate în anii 2014 și 2016 am remarcat aspecte legate de *vestimentația celui decedat*, dar și a *actanților* pe care le respectă cu strictețe. Atât crihănenii, cât și populația altor localități au o grijă deosebită de a pregăti comăndul, *zestrea de moarte*. Tradițional, în *casa mare* a persoanelor de vârstă înaintată, în locul zestrei copiilor se rânduiesc, se așează țesăturile – *comăndul*, pregătit în special pentru ultimul drum [3, p. 271]. Acest comănd era alcătuit din diferite obiecte țesute: „laghișere, nițurși, iorgani, covoare, brăie, țolurile *se mai numesc măcaturi*, li țăsăm în război” (inf. Gavriloaie Anastasia, n. 1938), dar și hainele pe care le va purta pe lumea cealaltă.

La îmbrăcarea și gătirea decedatului se folosesc cele mai bune și mai noi haine, cele mai îndrăgite de el după calitate și culoare, inclusiv *basmaua de cap*, *pieptene*. Este îmbrăcat în toate cele necesare, având credința că se duce într-o călătorie lungă, fără întoarcere [3, p. 275]. Răposatul este îmbrăcat și încălțat în ceva nou sau, mai ales în trecut, în hainele în care a fost îmbrăcat la căsătorie. Dacă hainele de croială mai recentă, purtate la nuntă, nu se mai potrivesc, acestea pot fi puse în sicriu. Vasilisa Surugiu mărturisește: „Mama mi-a spus să-i pun rochia de mireasă în sicriu, ca s-o recunoască tata, când s-a duce. Și cămașa de mire a lui tata se gândește să i-o ducă, pentru că atunci când a plecat el, nu l-a îmbrăcat”.

Pretutindeni, femeile bătrâne se îngrijesc de hainele de înmormântare (cămașă, costum, albituri, încălțăminte). Hainele, ca și toate celelalte țesături, pot fi pregătite din timp, ele nu se îmbracă, nu se dăruiesc, fiindcă sunt menite special pentru înmormântare. Când moare un bărbat, nu i se pune căciula sau pălăria pe cap, dar alături ca să o ia pe lumea cealaltă, iar femeile căsătorite sunt îmbrobodite cu șalincă sau basma și legate sub barbă [3, p. 275] (inf. Florea Maria, a.n. 1938, inf. Gavriloaie Dumitra, a.n. 1927).

Decesul omului poate interveni fără a ține cont de vârstă, fără pregătire și fără așteptare. Dacă să vorbim cum este înmormântat un tânăr, îmbrăcămintea lui este cea de mire sau de mireasă și cu floare în piept (inf. Bunghez Elena, a.n. 1927; Cavruc Eudochia, a. n. 1941).

Așa cum observa Juan Polo de Ondegardo, „morții purtau veșminte noi și în morminte era așezată îmbrăcămintea nepurtată» [2, p. 110]. Aceeași situație poate fi constatată la toate civilizațiile panandine (America Latină și Australia), și greco-romane. Vechimea obiceiului

este mult milenară.

„Când se petrece omul, cele mai importante sunt crucea de pe piept, pânza de învelit și foaia de pus pe frunte la mort”, mai precizează Vasilisa Surugiu. Despre ultimul element, Dumitra Gavriloaie spune că acesta este biletul de intrare la Dumnezeu, iar pânza albă cu cruciulițe arată că răposatul se află sub acoperământul lui Hristos.

Vorbind despre persoanele care participă în cadrul acestui ritual de trecere, de familia celui decedat, vom observa felul cum erau îmbrăcați și ce mesaj anunțau întregii comunități. Moartea era anunțată în mai multe moduri, una dintre aceste modalități era după vestimentația care o purtau cei din familia răposatului. Bărbații din familie umblau cu capul descoperit și nebărbieriți, iar femeile purtau năframă neagră și-și despleteau părul.

Întâlnind acest tablou sumbru, o femeie sau un bărbat cu acele semne, știai că cineva din familie a plecat în lumea celor drepti și rudele sunt în doliu.

În spațiul european, negrul este și astăzi culoarea de doliu acceptată în toate părțile societății. Loy Taylor emite ipoteza că practica își are originea în mantiile negre ale călugărilor benedictini din secolul al VI-lea. Din mediul ecleziastic, obiceiul ar fi trecut în lumea rurală și în cea a orașelor. Culoarea a fost preluată de către bărbați, rude apropiate ale celui decedat, care purtau la funeralii asemenea pelerine, cu o glugă care acoperea întreg capul, în vreme ce femeile purtau haine și mantii negre [1, p. 66]. Ion. H. Ciubotaru crede că negrul „ar putea fi asociat cu practica arhaică a ungerii cu noroi sau a presărării țărânei pe cap, sugerând că urmașii împărtășesc soarta defunctului. Formă a doliului negru poate fi socotit și obiceiul femeilor de la sate de a purta părul despletit sau cel al bărbaților de a nu se bărbieri sau tunde timp de patruzeci de zile.

Menționăm că și în Roma Antică a existat obiceiul ca la moartea unei persoane cei apropiați să poarte toga pulla, o haină de culoare închisă. Nu avem menționate tentative ale creștinilor să schimbe acest obicei, așa că el s-a menținut pe întreaga perioadă a Evului Mediu și a rămas până în zilele noastre. Dar au fost și unele tentative, fără succes, ale unor persoane regale să schimbe culoarea hainelor de doliu în alb. De altfel, la hinduși hainele de doliu sunt albe.

La înmormântările noastre, pomana hainelor se face cu mai multe prilejuri, la loc de frunte situându-se ridicarea Panaghiei, adică la patruzeci de zile după survenirea decesului și la șapte ani. Datina are o vechime considerabilă. Această practică este caracteristică și pentru locuitorii din Crihana Veche.

Hainele celui răposat erau spălate și date de pomana. După cum menționează John V. Murra, acest obicei antic se întâlnea și în delta Nilului, crezând că după deces se spălau, toate hainele defunctului, „pentru ca nici un element din personalitatea sa să nu fie reținut pe acest pământ”. La antipozi, în Imperiul Incaș, la opt zile după

moarte, rudele și prietenii celebrau spălarea ceremonială a tuturor veșmintelor răposatului, „pentru a preveni întoarcerea mortului, posibilă dacă vreuna din ele ar rămâne nespălată”. În așezarea Sallaq, ritualul se efectua de către persoane care nu erau înrudite cu defunctul.

În lunga istorie universală a acestor ritualuri, de despărțire și de doliu, constatăm existența unui impresionant număr de coincidențe și continuități. Urmărind cu atenție contextul riturilor funerare din Crihana Veche, vom identifica manifestări și mentalități comune fondului european și universal, cristalizat de-a lungul celor două milenii. Vechea atitudine față de moarte rămâne o supraviețuire, de multe ori necesară, ca un bagaj de înțelepciune imemorială.

Referințe bibliografice

1. Eretescu C. Doliul alb. Culorile doliului. In: Buletin științific: Revista de Etnologie, Științele Naturii și Muzeologie. Chișinău, 2014, vol. 21(34), p. 66-73.

2. Murra J. V. Civilizația încă: organizarea economică a statului incaș. București: Editura Științifică și Enciclopedică. 1987. 254 p.

dică. 1987. 254 p.

3. Postolachi E. Țesăturile în ritualul de înmormântare. Funcții și mesaje simbolice. In: Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei. Iași, 2011. Vol II, p. 271-292.

Informatori din s. Crihana Veche, r. Cahul

Cavruc Eudochia. a.n. 1941.

Florea Maria. a.n. 1938.

Gavriloaie Anastasia. a.n. 1938.

Gavriloaie Dumitra. a.n. 1927.

Surugiu Vasilisa. a.n. 1959.

Carolina Cotoman (Chișinău, Republica Moldova). Cercetător științific, Centrul de Etnologie, Institutul Patrioniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei.

Каролина Котоман (Кишинев, Республика Молдова). Научный сотрудник, Центр этнологии, Институт культурного наследия, Академия наук Молдовы.

Carolina Kotoman (Chisinau, Republic of Moldova). Researcher, Centre of Ethnology, Institute of Cultural Heritage of the Academy of Sciences of Moldova.

E-mail: carolinacotoman@gmail.com

Aleksey ROMANCHUK

THE EAST-EURASIAN HYPOTHESIS OF DENE-CAUCASIAN MOTHERLAND IN THE LIGHT OF GENOGEOGRAPHICAL DATA: A BRIEF SYNTHESIS

Rezumat

Ipoteza originii est-eurasiatice a populației dene-caucaziene în lumina datelor genogeografice: o scurtă sinteză

Articolul prezintă principalele rezultate ale verificării ipotezei de origine est-eurasiatică a populației dene-caucaziene în lumina datelor genogeografice, în principal – cercetări al haplogrupuri Y-cromozom. Datele genogeografice sunt în concordanță cu concluzii anterioare al ipotezei menționată și va servi ca o confirmare foarte puternică de fidelitate ei. Răspândirea de haplogroup R al Y-cromozom din estul Eurasei în partea de vest a continentului, care a avut loc la sfârșitul Pleistocenului târziu – Holocenul timpuriu, a fost asociat îndeaproape cu răspândirea a purtătorilor al limbilor chino-caucaziene.

Cuvinte-cheie: limbi dene-caucaziene, haplogrupe Y-cromozom, genogeografie.

Резюме

Основные результаты проверки восточно-евразийской гипотезы дене-кавказской прародины в свете данных геноеографии

В статье представлены основные результаты проверки восточно-евразийской гипотезы дене-кавказской прародины в свете данных геноеогра-

фии, главным образом – исследований гаплогрупп Y-хромосомы. Данные геноеографии хорошо согласуются со сделанными ранее выводами восточноевразийской гипотезы и служат еще одним, и очень веским подтверждением ее верности. Распространение гаплогруппы R Y-хромосомы из Восточной Евразии в западную часть континента, которое произошло в конце позднего плейстоцена – раннем голоцене, было тесно связано с носителями сино-кавказских языков.

Ключевые слова: дене-кавказские языки, гаплогруппы Y-хромосомы, геноеография.

Summary

The East-Eurasian hypothesis of Dene-Caucasian Motherland in the light of genogeographical data: a brief synthesis

The article presents the main results of the verification of East-Eurasian hypothesis of Dene-Caucasian Motherland through the light of genogeographical data – investigations of haplogroups of Y-chromosome, first of all. The genogeographical data supports the East-Eurasian hypothesis. So, we come to conclusion that the spread of R haplogroup from Eastern Eurasia into the western parts of the continent, which occurred in the end of Late Pleistocene – Early Holocene, was closely related to Sino-Caucasian peoples.